

Filosofická pojetí pravděpodobnosti v pracích českých myslitelů

Magdalena Hykšová

5.1 Životní osudy Karla Vorovky

In: Magdalena Hykšová (author): Filosofická pojetí pravděpodobnosti v pracích českých myslitelů. (Czech). Praha: Matfyzpress, vydavatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2011. pp. 160–164.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/402275>

Terms of use:

© Hykšová, Magdalena

© Matfyzpress

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

5 KAREL VOROVKA

(1879 – 1929)

OBR. 5.1 KAREL VOROVKA

5.1 ŽIVOTNÍ OSUDY KARLA VOROVKY

Rodina

Karel Vorovka se narodil 3. února 1879 v Praze jako prvorozený syn Karla Vorovky (1842–1914) a jeho ženy Marie, rozené Höhmové (1850–1906).¹ Otec pocházel z rodiny německého hodinářského dělníka ze západních Čech Aloise Vorovky, který se v Praze oženil s chudou Češkou Jindřiškou Hřebíčkovou, sám se však česky nikdy nenaučil. Karel Vorovka starší hovořil od dětství česky i německy, studoval na německé střední škole, pak se však rozhodl pro českou národnost. Od roku 1870 vyučoval v Ústavu pro vzdělávání pedagogů v Praze a publikoval řadu spisů věnovaných historii, českému jazyku, rétorice a jejich vyučování, ale také obecně pedagogice a organizaci školství; je autorem mnoha učebnic, slovníků, didaktických pomůcek, článků a překladů.² V roce 1878 se oženil s Marií Höhmovou z Klatov, která pocházela z dobře situované rodiny německého stavitelského incipienta Antonína Höhma a jeho ženy Jindřišky, rozené Pluttové ze Stražovic. V manželství Karla a Marie Vorovkových se narodila ještě dcera Růžena (1884–1964), která se po otcově vzoru věnovala učitelskému povolání; v roce 1927 se provdala za Emanuela Knebla (1898–1989) s nímž měla dceru Růženu.

Dětství a studium

Karel Vorovka mladší, jemuž je věnována tato kapitola, studoval v letech 1889 až 1897 na c. k. českém reálném a vyšším gymnáziu v Praze, které tehdy sídlilo ve Spálené ulici a po dokončení nové budovy v roce 1894 pak v ulici Křemencově. V roce 1897 složil s vyznamenáním maturitní zkoušku a začal studovat matematiku a fyziku na filosofické fakultě pražské univerzity. Navštěvoval matematické přednášky a semináře Františka Josefa Studničky; geometrii jej učil Eduard Weyr, fyziku Čeněk Strouhal a František Koláček. Kromě toho absolvoval povinné množství společensko-vědních předmětů – zapsané měl přednášky z dějin německé literatury (A. V. Kraus, V. E. Mourek), dějin české literatury (J. Vlček), filosofie (J. Durdík, T. G. Masaryk – seminář), psychologie (F. Čáda, F. Krejčí), pedagogiky (F. Drtina) a sociologie (T. G. Masaryk).

¹V roce 2010 vyšla rozsáhlá monografie [273] H. Pavlincové, kde lze nalézt i velmi podrobné informace o Vorovkových životních osudech. Dodejme, že řada zajímavých studií věnovaných osobnosti a dílu K. Vorovky byla uveřejněna ve sborníku [275], který v roce 1937 vydal F. Pelikán. Upozornit bychom na tomto místě měli i na stať [233] L. Mazliaka.

²V souvislosti s rukopisným bojem, o kterém jsme hovořili v části 3.2.3, poznamenejme, že Karel Vorovka studoval u Martina Hattaly a zpočátku stál na jeho straně; Gebauerovy filologické důkazy jej však přesvědčily o tom, že rukopisy nejsou pravé. Stejně stanovisko hájil také jeho syn v článku [V19] z roku 1926, kdy byla na toto téma rozvířena nová diskuse.

Hlavním předmětem Vorovkova odborného zájmu však v této době zůstala především matematika a fyzika. Jedna jeho seminární práce se například týkala analogie hystereze v dielektriku, práci disertační, nazvanou *O křivkách obalujících*, věnoval studiu křivek, jež jsou řešením obyčejné diferenciální rovnice prvního řádu $f(x, y, y') = 0$; upravená verze této disertace byla pod názvem *Integrál partikulární jakožto obálka* [V1] publikována v Časopise pro pěstování matematiky a fyziky v roce 1903. Vorovka zde rozebírá jeden odstavec německého vydání [327] Serretovy učebnice [327], u něhož si všiml, že není zcela správný a v původní francouzské verzi nebyl. Chybné úvahy pak Vorovka uvádí na správnou míru. Práce byla hodnocena velmi příznivě; profesor F. J. Studnička ve svém posudku z 12. listopadu 1901 napsal:

*Úkol tento na prvý pohled tak jednoduchý propracoval pan kandidát všestranně, že představuje pěkně zaokrouhlenou monografii uveřejnění hodnou. Zvláště pochvalně vytknouti sluší prohloubenost celého pojednání, jakož i vyšetření nového hlediska k otázce této, z čehož jde najevo samostatnost úsudku kandidátova, jehož logická práce tuto vykonaná vydává zároveň potěšitelnou záruku do budoucnosti, že dovede s úspěchem vědecky bádát. Ač nevalně objemná, jest disertace tato rázu příslušnými předpisy vyžadovaného v plném jich znění.*³

Vorovka zakončil svá studia složením dvouhodinového rigoróza z matematiky a fyziky a jednohodinového rigoróza z filosofie; doktorem filosofie byl promován 18. února 1902.

Vorovkovo zaměření a budoucí práce byly do určité míry ovlivněny mnohaletým přátelstvím se dvěma spolužáky: Otakarem Zichem (1879–1934),⁴ hudebním skladatelem, estetikem a hudebním vědcem, který byl jeho spolužákem od obecné školy až po univerzitu, a Arnoštem Dittrichem (1878–1959),⁵ fyzikem a astronomem, zakladatelem československé archeo-astronomie, s nímž studoval na vyšším gymnáziu a na univerzitě. Dodejme, že Dittrich byl jedním z prvních propagátorů a obhájců Einsteinovy teorie relativity. Všechny jeho publikace se týkaly teorie relativity, na niž aplikoval poznatky z oblasti astronomie. Einsteinova teorie jeho výsledky podporovala a poskytla mu podporu proti oponentům. V článku [75] později Dittrich vzpomínal na diskuse, které s Vorovkou o této teorii vedl; Vorovka byl nejprve zdrženlivý, pak se však zapojil do diskusí univerzitních profesorů fyziky na toto téma a když do českých zemí dorazil „antieinsteinismus“, vystoupil rozhodně proti Einsteinovým oponentům, mezi něž patřil i Bohuslav Hostinský (1884–1951). V roce 1920 například Vorovka pronesl přednášku *Fyzika relativistická a filosofie* v Jednotě českých matematiků a fyziků, v prvním ročníku časopisu *Ruch filosofický*, který vyšel v roce 1921, pak publikoval kritickou recenzi článku Oskara Krause: *Fiktion und Hypothese*

³Citováno podle [273], str. 52.

⁴Otakar Zich po studii vyučoval matematiku a fyziku na střední škole. V roce 1911 se habilitoval pro *všeobecnou estetiku se zřetelem k estetice experimentální* a o osm let později se stal řádným profesorem filosofie na Masarykově univerzitě v Brně. V roce 1924 byl jmenován řádným profesorem estetiky na univerzitě v Praze, kde zároveň vedl estetický seminář.

⁵Arnošt Dittrich po studiu působil jako středoškolský profesor; v roce 1920 byl jmenován dočasným správcem astrofyzikální observatoře v dnešním Hurbanovu (tehdy Stará Ďála) a v letech 1927–1936 zde působil jako ředitel. V roce 1921 se habilitoval na pražské univerzitě pro kosmickou fyziku, v roce 1934 zde byl jmenován mimořádným profesorem.

in der Einsteinschen Relativitätstheorie,⁶ jež vyvolala živé ohlasy v následujícím čísle. Diskuse, do níž na straně zastánců teorie přispívali také Vorovka a Dittrich, pak pokračovala až do šestého ročníku z roku 1926.

Pedagogické působení na středních školách

Od roku 1901 Vorovka vyučoval jako suplent na státní reálce na pražských Vinohradech. V roce 1903 získal definitivu na reálce v Pardubicích, o dva roky později se vrátil do Prahy a začal vyučovat na státní reálce v Dušní ulici na Starém Městě v Praze. Po studiích se kromě pedagogického působení věnoval především dalšímu sebevzdělávání a postupně se začal zabývat zejména filosofií matematiky a filosofií samotnou. Nepřestal se však zajímat ani o didaktiku matematiky, o čemž svědčí mimo jiné článek *Pro matematickou složku vzdělání* [V6], podrobná studie o učebnicích matematiky pro střední školy [V9] či stať o didaktických názorech Jana Sobotky [V11].

Rodinný život

Dne 1. září 1910 se Vorovka oženil s Jaroslavou Novotnou (1887–1967), s níž měl syna Karla (1911–1992) a dceru Libuši (1921–1972). Poznamenejme, že syn studoval germanistiku a severské jazyky na univerzitách v Praze, Reykjavíku a Lundu. Po druhé světové válce žil na Islandu, kde pracoval jako mistr v továrně na pneumatiky, v roce 1952 pak začal studovat teologii na Union Theological Seminary v New Yorku a později na univerzitě na Islandu. Tam od roku 1954 působil pod islandským jménem Kári Valsson jako luterský farář, později jako ředitel internátní školy, učitel na druhém stupni obecné školy a evangelický farář.⁷ Libuše Vorovková studovala na Státní grafické škole v Praze, kde se sblížila s učitelem francouzštiny, romanistou a překladatelem Jiřím Konůpkem (1883–1950), za něhož se v roce 1945 provdala.⁸

Habilitace a další působení na pražské univerzitě

V roce 1919 se Karel Vorovka stal prvním docentem pro obor *filosofické problémy věd matematických* na filosofické fakultě pražské univerzity. Jako habilitační spis byla přijata práce *Úvahy o názoru v matematice* [V10], publikovaná v roce 1917; tématem habilitační přednášky, konané dne 3. dubna 1919, byla *Filosofie Alexia Meinonga*.⁹ Skutečnost, že se Vorovka habilitoval poměrně pozdě, komentoval ve vzpomínce jeho přítel Arnošt Dittrich slovy:

Je to v akademickém světě jako ve válce. Statečný důstojník dostane se ku předu svými zásluhami. Ale jest ještě jiný způsob dostati se vpřed, jak ve

⁶Článek vyšel v *Annalen der Philosophie* 2 (1921), str. 335–396; Vorovkova recenze byla uveřejněna v *Ruchu filosofickém* 1 (1921), str. 216–219.

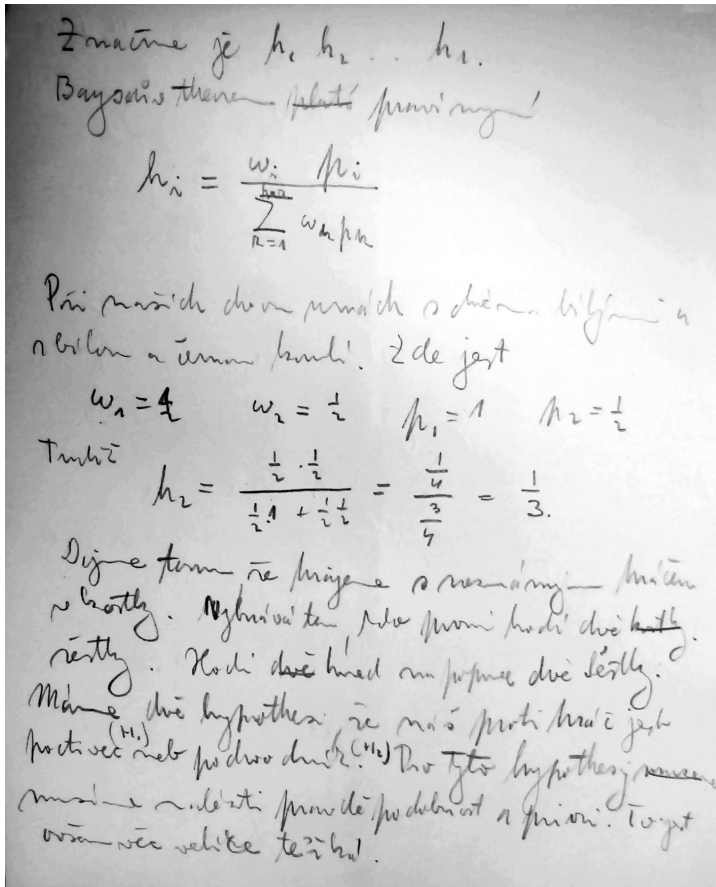
⁷Karel Vorovka nejmladší byl dvakrát ženat. První manželství, uzavřené v roce 1947 s Erikou Spitzerovou, se po 13 letech rozpadlo a zůstalo bezdětné, v druhém svazku, uzavřeném v 60. letech s Ragnheidur Ófeigsdóttir, se narodila Elin Káradóttir, která žije s manželem a čtyřmi syny v islandském Arkanesu.

⁸V tomto manželství se narodil syn Michael, který vystudoval filosofii a sociologii na Univerzitě Karlově; v roce 1977, po podpisu Charty, emigroval do Norska. V současné době žije v Oslu jako svobodný novinář, překladatel a spisovatel; je otcem čtyř dětí.

⁹Profesorský sbor habilitaci schválil téhož dne, ministerstvo ji potvrdilo 18. dubna. Viz Archiv UK, fond Přírodovědecká fakulta, karton 22, inv. č. 157, Osobní složka K. Vorovky.

„Vojně a míru“ praví Tolstoj: slouží se v jenerálním štábu neb u dvora, zkrátka se osobně slouží těm, kteří odměnu za zásluhy rozdávají. Tam to jde rychleji, protože žádná zásluha se nepřehlédne, zejména stará-li se dotýčný náležitě o reklamu. Vorovka z těchto dvořeninů nebyl. Proto, ač skvěle kvalifikován, teprve pozdě se habilituje. ([74], str. 13–14)

V letním semestru akademického roku 1918/19 Vorovka konal jako soukromý docent přednášku *Kantova filosofie matematiky*, v zimním semestru následujícího roku pak přednášel na téma *Princip kauzality*. Mezi jeho posluchače patřil matematik Vladimír Kořínek, jehož poznámky z obou uvedených přednášek jsou uloženy v Archivu AV ČR¹⁰ (viz obr. 5.2 a část 5.2.1, str. 166).

OBR. 5.2 ZÁPISKY Z VOROVKOVY PŘEDNÁŠKY PRINCIP KAUZALITY, POŘÍZENÉ VLADIMÍREM KOŘÍNKEM

V letním semestru 1920 Vorovka přednášel o *Problémech nekonečna*, v obou semestrech následujícího roku pak své přednášky věnoval fenomenalismu.

¹⁰Archiv AV ČR, fond Vladimír Kořínek, kart. 19.

Rok po zřízení samostatné Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 18. července 1921, zde byl Vorovka jmenován mimořádným profesorem filosofie exaktních věd; 22. prosince 1924 se pak stal profesorem řádným. Jeho přednášky se i nadále dotýkaly nejrůznějších témat – filosofie matematiky, atomismu, současné filosofie, filosofického díla Henriho Poincaré, fyzikálních principů, principu relativity, metodologie matematiky, pragmatismu a amerického neorealismu, teorie poznání, symbolické logiky, agnosticizmu aj.¹¹ Kromě toho byl Vorovka od roku 1922 ředitelem *Oddělení pro logiku a filosofii exaktních věd*, které bylo součástí *Semináře pro metodologii a dějiny přírodních a exaktních věd*.

Dodejme, že k Vorovkovým posluchačům patřil také Ladislav Janota, který ve stati [167] uveřejnil výtah z přednášek o fenomenalismu, o principu kauzality a o filosofickém vývoji atomismu, vycházející z Vorovkových zápisků a vlastních poznámek, a Otomar Pankraz, který na svého učitele vzpomínal v článku [P27].

Další odborné aktivity

Od roku 1912 Vorovka působil ve vědecké radě Jednoty českých matematiků a fyziků, kde také pronesl řadu přednášek, jež byly většinou na hranici mezi matematikou a filosofií, a podílel se na přípravě reformy vyučování matematiky a fyziky na středních školách. Od první světové války se rovněž zapojil do organizační práce v Jednotě filosofické, v roce 1926 se stal členem Královské české společnosti nauk. V letech 1920–1927 spolupracoval s Ferdinandem Pelikánem na vydávání časopisu *Ruch filosofický*, který byl protipólem pozitivisticky orientované *České mysli*. Vorovka byl spoluredaktorem a publikoval zde celkem 52 příspěvků, z toho 11 článků a dále nejrůznější referáty a poznámky. V roce 1928 založil spolu s Josefem Bartošem a Tomášem Trnkou časopis *Filosofie*, kde ve dvou ročnících uveřejnil 16 příspěvků, z toho 5 článků; po Vorovkově smrti časopis zanikl.

V neposlední řadě připomeňme, že se Vorovka zúčastnil mezinárodních filosofických kongresů v Neapoli (1924) a v Bostonu (1926) a kongresu polského se slovanskými hosty ve Varšavě (1927). Na těchto akcích se seznámil s řadou významných filosofů, s nimiž potom udržoval a prohluboval vztahy prostřednictvím korespondence i osobních návštěv. Jeho zásluhou navštívil Prahu například Léon Brunschvicg, profesor pařížské univerzity, a Jan Łukasiewicz, profesor univerzity ve Varšavě a jeden ze zakladatelů varšavské logické školy; z dalších polských filosofů a logiků, o nichž jsme se zmínili v části 2.2.4 (viz str. 114), patřil mezi Vorovkovy přátele také Stanisław Leśniewski či Tadeusz Kotarbiński, dopisoval si rovněž s jejich učitelem Kazimierzem Twardowskim, který vydával spřátelený *Ruch Filozoficzny*.

Vorovkovu odbornou kariéru ukončily stupňující se zdravotní problémy. V červenci 1928 se podrobil operaci střevního nádoru, jeho stav pak ještě zhoršil zápal plic. Pro nadcházející zimní a později i letní semestr mu byla udělena zdravotní dovolená, nad nemocí se mu však zvítězit nepodařilo. Karel Vorovka zemřel 15. ledna 1929 a je pochován na pražských Olšanských hřbitovech.

¹¹ Úplný přehled přednášek je uveden v knize [273], str. 537–539.